

На порозі

Роман Іваничук

Володька в цьому році помітно змінився. Це завважили спочатку вчителі, а потім і однокласники. Максим Іванович, директор, не без гордості зазначив на педраді, що зміна в поведінці Володі Зайця — результат його копіткої праці. Старенька вчителька Олена Григорівна вбачала зовсім інші причини, але мовчала і тільки часом заперечливо похитувала головою. Максим Іванович не міг терпіти заперечень, сумнівів.

— Так, саме так, шановна Олено Григорівно. Ви не хитайте головою! В позаминулому році він був у Козубенка. Вилітали шибки, а на цвяшки, вбиті в парти і стільці, сідали не тільки учні, а й сам Іван Іванович деколи приземлявся. В минулому році, у восьмому класі, він був у вас. Виключали? — Виключали. Приймали? — Приймали. І знову виключали.

— Я, Максиме Івановичу, ніколи не була за те, щоб виключати. Він здібний учень. Це вже, дозвольте сказати, ви...

— Та-ак! Дозвольте сказати! Дозвольте сказати, що ви не тільки знали — боронити. А що зробили конкретно? В цьому році я особисто ним зайнявся. І от — результати.

Але Олена Григорівна далі ледь помітно похитувала головою, і таємнича тепла усмішка, як при згадці про дорослого сина, поглиблювала старечі зморшки на її обличчі.

Деякі однокласники були явно незадоволені Володькою. Ще півроку тому вони вважали його своїм ватажком. Досить було йому кивнути пальцем, як вони були наготові до чергового бешкету. Або виходили на вулицю, ставали гуртом і показували пальцями вгору, поки кругом не збирався натовп, або влаштовували черги біля якогось магазину, а потім розбігалися хто куди, чи протягали тоненький дріт перед класними дверима або набивали в парти цвяшків. А тепер ні Юркові, ні Васькові не вдавалися пустощі. Спочатку думали, що Володька захворів. Але ні, він був здоровий і ріс з кожним днем, а на його обличчі прозирала якась серйозність разом з темним пухом під носом. Тоді вирішили: зазнався.

І від цього Володі було прикро. Він сам не знав, чому йому відхотілося пустувати. І, взагалі, багато дечого не міг зрозуміти. То голос почав йому зриватися, то знову появився бас, то на обличчі почав рости мох. Йому ще часто хотілося когось ущипнути або підставити ногу якійсь дівчинці, часом насилу стримував себе від непереможного бажання штурхнути на вулиці поважну жінку, але щось невмолиме, нове, незнане не дозволяло йому цього зробити.

А товариші, ті самі нерозлучні Юрко і Васько, почали триматись осторонь. Дуже гірко було Володі. Врешті прийшлося йому замкнутись у самому собі. Та ще якось побачили його хлопці з восьмикласницею Олею Побігущою в кіно! Це сталося зовсім випадково. Володька стояв у черзі за квитками. Коли вже доходив до вікнця, побачив,

що в самому кінці черги стоїть Оля. Він просто пожалів її і взяв два квитки. Підійшов, привітався.

— Я взяв тобі... — Він відірвав один квиток і подав Олі.

— Дякую, — зраділа та і вийшла з черги. Володя в цю хвилину помітив, що в Олі сині-сині очі. Він хотів відповісти на подяку, та чомусь з горла видобулося щось зовсім невиразне, і він тільки махнув рукою.

Оля простягнула руку за квитком, але раптом опустила. Володі виступив піт на чоло. "Тому, що це я, Заєць... тому й боїться брати" — подумав і вже хотів піти, коли Оля:

— Я забула, я ж з Галкою.

— А-а... Я й не знав. Ну, то на два.

— А ти?

— Я? Я завтра... чи що... — і відвернувся. Це бачили однокласники Юрко і Васьок, що добирались до каси без черги.

— Олі віддав, кавалер! А нам не хотів взяти, — кинули йому вслід.

Володьку, як окропом.

Повернувся і схопив Юрка за барки. Той перелякано дивився на товариша і щоб злагіднити гнів небезпечного противника, почав виправдовуватись:

— Та це я так, пожартував, пусти...

— Гляди!... і стань у чергу.

— Тю-ю, який! Ти ж сам ніколи не стояв.

Васьок кудись зник, не хотів зв'язуватись з Володькою. Володя відштовхнув Юрка, повернувся і зустрівся поглядом з Олею. По її очах було видно, що вона задоволена вчинком Володі. Але він був вкрай збентежений і цього не помітив.

— Чого стоїш? — буркнув. — Ну, піди розкажи, що я знову заводжу бійки біля кінотеатрів!

У відповідь Оля подала йому квиток.

— Візьми один. Галя не йде.

— Що?

— Квиток, кажу, візьми. Галя не йде.

— Ну, давай... — Взяв і швидко відійшов. Але в кіно вони сиділи разом. Володя крадькома зиркав на рівний носик сусідки й думав, про що заговорити. Погляд його зупинявся кожен раз на пушистому її кучерикові біля рожевої мочки вуха, і це немов заваджало йому почати розмову. Ззаду доносився шепіт Юрка і Васька:

— Сидять обоє, диви! Хі-хі-хі!

— Парочка.

Оля, як на жаринках. Володя також почував себе не краще. Що там було на екрані, вони не могли б докладно сказати. Та й між собою — ні слова. Так якось незручно. Володя аж прів від думки, як він повинен поступити після кіно: чи провести Олю додому, чи сказати "надобраніч" і піти. Але не сталося ні одне, ні друге. Бо коли виходили, Оля раптом зникла в натовпі. І Володя полегшено зітхнув.

А на другий день всі, немов змовились у класі. Коли в очі з ким — лукаві посмішки, коли ж обернеться — шепіт. І виразно виділяються слова: Оля, кавалер, страшна любов.

Володі було образливо. Один раз хотів обернутися і дати ляпаса першому-ліпшому, хто шепочеться. Але стримався. Подумав, що на такий вчинок сказали б інші. Зловив себе на тому, що думав саме про Олю. І від цього стало приємно. Сміливо й гордо глянув на товаришів. А вони, побачивши, що від збентеження нема вже й сліду на обличчі Володьки, переможені опустили очі.

Відтепер у Володі появились іншого роду розваги. Кожний день він приходив до школи раніше за всіх і чомусь вистоював у коридорі до першого дзвінка. Проходжувався біля стінгазети або старанно перечитував плакати, немов вивчав кожну окрему букву. Зрештою, через деякий час він знав напам'ять всі статті стінгазети, всі підписи на фотомонтажах, а букви на плакатах набирали чимраз більше ознак живих істот.

Під час таких занять Володя старався нікого не бачити. Проте не міг не привітатись з Оленою Григорівною. Це, мабуть, тому, що вона дуже поволі піднімалась сходами нагору. А, може, тому, що на зморщених її щоках завжди спочивала добродушна посмішка, а очі були зігріті теплом.

Часто з нею разом або перед її приходом піднімалась вгору невисока, щупленька дівчинка. В поясі пальцями обхопив би, а темнокаштанові товсті коси ледве вкладались на її голівці. З нею також вітався Володька. Вона відповідала кивком голови й швидко бігла в клас. Коли ж їх йшло дві або більше, вона не дивилася в бік Володі й робила незадоволену гримасу у відповідь на багатозначні натяки й жести своїх подруг. Тоді Володька насуплював густі брови, стискав губи так міцно, що на гострому підборідді виступала ямочка, і йшов у клас.

Так минав час.

Аж одного дня сталось таке, чого не чекали учні, ні вчителі, ні сам Максим Іванович.

Учора Володька за щось (ніхто не знає, за що!) потрапив у міліцію, де пробув цілу ніч. Поки ця справа вияснялась у кабінеті директора, звістка блискавкою облетіла школу. Навіть учні молодших класів перешіптувались: Володька Заєць сидів під арештом, Володьку виключать — і різні варіанти причин: за хуліганство, за пияцтво, а вірніше всього — за крадіжку на базарі.

Перед канцелярією — стривожені учні. Звідти вийшла заклопотана Олена Григорівна. Там перед похмурим директором стояв Володя Заєць. Чорний чуб розсипався на пониклому чолі, темні очі спинились на ніжці стола.

Максим Іванович суворо й холодно, як безпристрасний суддя, дивиться на Володьку з-під насунутих на ніс окулярів. У його очах щось подібне на докір і зневагу до невдячного годованця. Володя відчув це і бажав, щоб скоріше все скінчилося.

— Ну, то розповідай, Заєць, як ти вчора потрапив у міліцію, — з ноткою злості в голосі — директор.

Володька мовчав.

Максим Іванович ще і ще раз повторив питання, але відповіді не почув.

— Слухай, Володю, — вже трохи м'якше, — ти мусиш розповісти. Що ти вчора робив у оранжереях парку?

Володя здригнувся, але далі мовчав. Тільки загадкова усмішка на мить торкнулась уст і відразу згасла. Ні, він не скаже ні слова.

Йому яскраво пригадалась вчорашня неприємність, і в темних очах майнула та сама дивна посмішка.

У всьому винна таки подруга Олі — Галя. Три дні тому після уроків вона підбігла до Володі й під великим секретом сказала, що незабаром (тобто сьогодні) в Олі день народження (п'ятнадцять літ!) — що батько дозволяє їй забавитися зі своїми товаришами і що Оля хоче запросити Володю, тільки сама соромиться. Володя розтав від щастя, вдячно стиснув Галі руку й бігом помчався додому.

Дома зосередився: а як йому бути, з чим прийти? І тут відразу — перешкоди. Увечері прийшла з роботи мати й послала Володю до сусідки Тоні позичити грошей. Стало ясно, що йому тепер не дістанеться ні карбованця від мами. Тоді він почав переглядати всі свої книжки, але жодної підхожої не знайшов: всі старі, з погнутими обкладинками і брудними сторінками. Володя тоді придумав інше: намалює орнамент (він уміє малювати), а під ним напише вірша. На другий день орнамент був готовий, та нічого не виходило з віршем. Ще промучився один день, але, крім рядка "Пишні оди вийшли з моди", далі не пішло.

Володька був близький до розпуки. Вчора зустрівся з Олею в коридорі. Червона, як півонія, пробігла вона мимо нього і тільки в дверях класу оглянулася. Хитнула запитуюче головою, що мало означати: прийдеш? Володька відповів кивком: прийду.

І він рішився на відчайдушний крок.

Пізно ввечері крався він до теплиць у парку. Сторож дрімав, а через скляні двері виднілись освітлені неоновими лампами півонії і кремові троянди. Тільки дві зірве, хіба це крадіжка?

Тихо рипнув поміст, — Володька затаїв віддих, притулившись до стіни. Сторож дрімав. Ступив ще один крок. І раптом щось брязнуло, щось упало і з дзенькотом покотилось по підлозі. Крикнув сторож, кинувся Володя до виходу, збив сторожа з ніг і — втікати. Але старий тюпав за ним і кричав щосили. Володька мав надію втекти, та ба! При виході з парку загородила йому дорогу кремезна постать у кашкеті з червоною обводкою і сказала льодовим тоном:

— Стій! Ваші документи?

І Володька віддав свій учнівський квиток сержантові міліції...

...Максим Іванович почав уже виходити з рівноваги. Грюкнув кулаком по столу і крикнув:

— Останній раз питаю: що робив учора в теплицях?

— Не можу цього сказати, Максиме Івановичу.

— Тоді прощайся раз назавжди зі школою!

Володьку здушили сльози. Те, що сказав директор, здавалось йому майже неймовірним. Перед його очима виникла чомусь постать старої матері — вдови, що завжди позичає грошей перед зарплатою в сусідки Тоні. Володька сердито витер кулаком непрошені сльози.

— Можеш іти, — сказав останнє слово директор.

І тут раптом відкрились двері, і в канцелярію вбігла Оля. За нею увійшла Олена Григорівна.

— Хто дозволяв входити? — гримнув на Олю Максим Іванович.

Оля сміливо підійшла до столу і стала поруч з Володею.

— Це я винна. Це мені на день народження хотів Володя принести квіти.

На хвилину стало дуже тихо. Тільки Олена Григорівна стримано посміхалася, а в її очах світилася глибока материнська ніжність.

Оля важко дихала від хвилювання, поклавши долоню на груди.

Володя розгублено дивився на присутніх і врешті зупинив свій погляд на розчервонілому обличчі Олі. Максим Іванович хотів було щось говорити, коли враз зауважив, що перед ним стоять не діти. І це відкриття дуже його збентежило.

...Буває часом, що якась мелодія пригадує давно забуте, тепле, хороше. Буває, що усміхнене обличчя чужої людини розігріває зачерствіле серце. Трапляється, що дві тіні серед густого листя бузку будять далекі спогади, припорошені пилом часу.

А Максим Іванович теж був колись молодим. Перед ним стояли хлопець і дівчина, які тільки що ступили на поріг юності. Позаздривши цій щасливій і такій короткій, єдиній хвилині в житті, суворий директор несподівано для самого себе полагіднішав:

— Гаразд. Можете йти. — І він почав набирати номер відділку міліції.